

MAN FROM EARTH TO SKY

**Georgeta Cozma, PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare
Northern University Centre**

Abstract: Even from the most ancient times, archaic man has focused his vision upon the Sky, being attracted by the infinite, by the promises of the transcendent. Our paper is meant to surprise, from a transdisciplinary perspective, the way in which ancient man has sympathized with the "closed" geocentric universe, writing his experience in a symbolic language, confirming that Homo Faber is also Homo Artifex.

Keywords: *levels of Reality, the logic of the included middle, complexity, multidisciplinary, interdisciplinarity*

I. Universul închis ¹

*„Ce este dedesubt e la fel cu ce este deasupra; iar ce este deasupra e la fel cu ce este dedesubt,
pentru a împlini miracolul unui singur lucru ”*
Hermes Trismegistos, *Tabula Smaragdina*

I.1. De la modelul geocentric la modelul heliocentric

*„La urma urmei, ce este omul în natură?” scria Blaise Pascal în *Cugetările sale*.² Din zorii omenirii până în prezent, omul a căutat răspunsuri la patru întrebări fundamentale: Cine suntem? De unde am venit? Care este misiunea noastră pe pământ? Ce se întâmplă dincolo de viață? **Nimic, în raport cu infinitul, tot în comparație cu cu neantul, un lucru de mijloc între nimic și tot** ” (subl. ns.) răspunde Pascal.³ Cu alte cuvinte, omul este ființă intermediară, egal depărtată de limitele ontologice: „*El este infinitîndepărtat de ambele extreme; iar ființa lui nu stă mai aproape de nimicnicia din care este scoasă decât din infinitul în care-i înghițită.*”⁴ Sumă a contradicțiilor, ființă duală, fixat într-o permanentă tensiune între contrarii (spirit / materie, natură/ cultură, gnostic/ agnostic, Dumnezeu / Satanail), omul își trăiește dramatic limitarea întru cunoaștere: „*Puterea sa de înțelegere păstrează, în ordinea lucrurilor inteligibile, același rang ca și corpul în imensitatea naturii. Tot ceea ce poate face ea este de a descifra ceva din ceea ce aparține lucrurilor de mijloc, veșnic disperată că nu le poate cunoaște nici principiul de bază, nici finalitatea.*”⁵ Și totuși, măreția lui constă în capacitatea de a cugeta, de a fi deschis înspre Infinitul Mare și Infinitul Mic, până la particulele cuantice. „*Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură; dar este o trestie cugetătoare*” (...) *Omul este așa de mare, încât măreția lui reiese și din aceea că el se știe nenorocit. Nu trebuie ca întregul univers să se înarmeze spre a-l strivi. Un abur, o picătură de apă e destul ca să-l ucidă. Însă în cazul în care universul l-ar strivi, omul ar fi încă mai nobil decât ceea ce-l ucide; pentru că el știe că moare; iar avantajul pe care**

¹Sintagma ne-a fost sugerată de studiul lui Alexandre Koyré *„De la lumea închisă la universul infinit*, Ed. Humanitas, București, 1997

² Blaise Pascal, „*Cugetări*” în *Scrierile sale*, la Editura Științifică, București, 1967, p.18

³Idem

⁴ Ibidem

⁵ Idem

*universul îl are asupra lui, acest univers nu-l cunoaște*⁶. Conștiința efemerității sale polarizează, dihotomic, tocmai condiția umană: de o parte adâncă sfâșiere lăuntrică, generată de revelația asupra singularității sale în univers, de alta măreția decelabilă din certitudinea finitudinii. Vedem în cugetarea pascaliană atitudinea omului care simte acut transcendența goală și încearcă o re poziționare față de un *Deus absconditus*. Aceasta este o consecință a abandonării principiului geocentric, în favoarea heliocentrismului, propus de Giordano Bruno, care susține teoria lui Copernic (promovată de filozofii pitagoreici) dezvoltând teoria universului infinit și a multiplicității lumilor⁷.

Geocentrismul (gr. *ge* – pământ, și lat. *centrum* – centru, mijloc) plasează Pământul, stabil și neclintit, în centrul lumii, în jurul lui rotindu-se planetele, Soarele și stelele. Pentru a explica mișcarea planetelor, astronomii greci au elaborat modele complicate, în care acestea se deplasau în cercuri suprapuse pe orbite circulare în jurul Pământului. Cea mai dezvoltată expresie a Geocentrismului este elaborată de Ptolemeu, teoria gânditorului devenind principiul central al cosmologiei creștinismului și deschizând calea antropocentrismului. Datorită autorității lui Aristotel și a Bisericii, geocentrismul a dominat aproape 2000 mii ani, până când a fost înlocuit de heliocentrism.

Primii care au combătut teoria în mod sistematic au fost Nicolaus Copernic și Galileo Galilei, ei punând bazele heliocentrismului, criticat vehement de Biserică, aceasta simțindu-și slăbită autoritatea, noua teorie venind în contradicție cu textul *Bibliei*, în care se spune:

„1. *La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul (...)*

14. *Și a zis Dumnezeu: "Să fie luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pe pământ, să despartă ziua de noapte și să fie semne ca să deosebească anotimpurile, zilele și anii,*

15. *Și să slujească drept luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pământul. Și a fost așa.*

16. *A făcut Dumnezeu cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare pentru cărmuirea zilei și luminătorul cel mai mic pentru cărmuirea nopții, și stelele.*”⁸

Și în *Eclesiast* 1- 5 apare afirmația că Soarele este cel care se mișcă :

„ Soarele răsare, apune și aleargă spre locul unde răsare din nou.”⁹

Despre mișcarea planetelor se vorbește și în *Cartea lui Iosua Navi*, 10-13:

„ *Și s-a oprit soarele și luna a stat până ce Dumnezeu a făcut izbândă asupra vrăjmașilor lor. Oare nu de aceea se scrie în Cartea Dreptului: "Soarele a stat în mijlocul cerului și nu s-a grăbit către asfințit aproape toată ziua".*¹⁰

În modelul heliocentric (gr. *Helios* – soare și *kentron*- centru) promovat de preotul, matematicianul și astronomul Nicolaus Copernic, Pământul orbitează în jurul Soarelui, alături de celelalte planete. Un asemenea model poate explica mișcarea retrogradă, fără a recurge la epicicluri și, de asemenea, poate explica de ce Mercur și Venus nu se abat la mai mult de 28 și 47 de grade de soare.¹¹ Copernic a discutat implicațiile filozofice ale sistemului propus de el, l-a elaborat în toate detaliile geometrice, a dedus parametrii modelului său dintr-o serie de

⁶ Ibidem

⁷ Giordano Bruno, *Despre infinit, univers și lumi*, Ed. Humanitas, București, 2003, p.42

⁸ Biblia sau Sfânta Scriptură, 2001

⁹ Idem

¹⁰ Idem

¹¹ George Gamow, *Biografia Fizicii*, Ed. Științifică, București, 1971, p.37

observații astronomice și a alcătuit tabele astronomice care permiteau calculul pozițiilor trecute și viitoare ale stelelor și planetelor. Făcând aceasta, Copernic a mutat heliocentrismul din zona speculației filosofice în cea a astronomiei geometrice predictive.

Cu toate acestea, teoria lui Copernic nu a condus la dispariția geocentrismului. Astronomul danez Tycho Brahe a propus un model hibrid, care păstra structura geometrică veche, dar sugera că toate planetele, în afară de Pământ, se învârt în jurul Soarelui și, în conformitate cu modelul geocentric, Soarele și restul planetelor continuă să se miște în jurul Pământului. Ideile heliocentrice erau cunoscute în Europa dinaintea lui Copernic. Exploratori și negustori europeni întorși din călătoriile efectuate în Asia (cum ar fi negustorii veniți pe Drumul mătăsii) au introdus în Occident tradițiile heliocentrice indiene. Învățații erau conștienți și de argumentele lui Aristarh și Philolaus, precum și de alți gânditori care propuseseră unele vederi heliocentrice sau cvasi-heliocentrice, cum ar fi Hicetas, Heraclides Ponticus și Martianus Capell.

După ce Galileo a construit telescopul și a privit cerul în adâncime¹², dovezile care susțineau cosmosul heliocentric au început să se acumuleze. Galileo a observat că Venus și Mercur trec prin faze asemănătoare cu cele ale Lunii. Modelul geocentric nu putea explica pe deplin aceste schimbări în aspectul planetelor interioare (dintre Soare și Pământ). În plus, observațiile cu privire la sateliții lui Jupiter au arătat că obiectele cerești se mișcă și în jurul altor centre decât Pământul.

În aceeași perioadă în care Galileo începuse cercetarea, astronomul Johannes Kepler a folosit măsurătorile precise ale lui Brahe pentru a determina căile exacte ale planetelor. Kepler a putut demonstra că planetele nu se mișcă de-a lungul unor căi circulare, ci, mai degrabă fiecare planetă urmează o cale eliptică, Soarele fiind unul dintre focarele elipsei. Faptul că orbitele planetelor în jurul Soarelui erau elipse a devenit cunoscut drept „prima lege a lui Kepler”.

În istoria omenirii apare al doilea măr arhetipal, după cel biblic. Sir Isaac Newton este savantul care va marca definitiv evoluția științei, în domeniul opticii, matematicii și, în special, al mecanicii, stabilind principiile fundamentale ale mecanicii¹³ (valide atât pentru obiectele cerești, cât și pentru cele terestre) și formulând *legea atracției universale (legea gravitației)*, pornind de la demonstrația lui Galileo Galilei, din 1590, că obiectele cu greutate diferite cad pe Pământ cu aceeași accelerație. Potrivit acesteia, fiecare corp din Univers exercită o forță de atracție (gravitație) asupra tuturor celorlalte corpuri, care variază în funcție de masele corpurilor și de distanța dintre ele. Această lege se aplică și astăzi.¹⁴ Gravitația este cea care menține stelele și galaxiile împreună. Deși este mai slabă decât celelalte forțe fundamentale din natură, ea acționează la distanțe mari între toate corpurile cu masă și a jucat un rol important în formarea Universului. Gravitația are un rol crucial și în formarea orbitelor și producerea unor fenomene precum inelele planetelor și găurile negre. Astfel, Sir Newton dat forma definitivă a heliocentrismului și explicația fizică. Epitaful de pe mormântul său conține următorul text: „*Aici se odihnește Sir Isaac Newton, nobil, care cu o rațiune aproape*

¹² Al patrulea satelit ca mărime al planetei Jupiter, descoperit de Galilei, a fost botezat *Europa* de către un astronom german

¹³*Principiul inerției ; Principiul fundamental al dinamicii; Principiul acțiunii și reacțiunii.*

¹⁴George Gamow, *op.cit.*, p.65 - 84

divină a demonstrat cel dintâi, cu făclia matematicii, mișcarea planetelor, căile cometelor și fluxurile oceanelor. El a cercetat deosebirile razelor luminoase și diferitele culori care apar în legătură cu acesta, ceea ce nu bănuia nimeni înaintea lui. Interpret sânguincios, înțelept și corect al naturii, al antichității și al Sfintei Scripturi, el a afirmat prin filozofia sa măreția Dumnezeului atotputernic, iar prin caracterul său exprima simplitatea evanghelică. Să se bucure muritorii, că a existat o asemenea podoabă a speciei umane. Născut la 25 decembrie 1642, decedat la 20 martie 1727”.

În sistemul geocentric, omul, copleșit de măreția *kosmos*-ului, se raportează la acesta prin magie, mituri, ritualuri, rituri și prin experiență religioasă, *contemplația* devenind o *forma mentis*. Dimpotrivă, în universul multiplicat infinit, fără centru, ființa precară se vede nevoită să își re-descopere identitatea, să coboare în sine, pentru a-și revela esența, să se transforme neîncetat, substituind *contemplația* cu *acțiunea*.

Discursul *Despre infinit, univers și lumi* (1584) este ultimul discurs cosmologic, prin care gânditorul liberal, Bruno, se opune cosmologiei aritotelic - ptolemeice, care susține finitudinea universului, postulând ideea unei noi viziuni despre lume, despre un nou raport om – univers, despre o altă perspectivă creatoare a omului. Odată cu arderea pe rug a lui Giordano Bruno, în anul 1600, în istorie se stinge epoca gândirii magice, în locul ei instaurându-se epoca științelor exacte și a tehnologiei moderne. Așadar, în prelungirea concepției lui Bruno va defini Pascal omul prin metafora *trestie curgătoare*.

I.2. Omul arhaic – *homo artifex*

„O manifestare frapantă a corespondenței dintre nivelurile de percepție ale ființei umane și nivelurile de Realitate ale universului fizic este furnizată de evoluția, în timp, a uneltelor și a instrumentelor de măsură”, apreciază academicianul Basarab Nicolescu.¹⁵ Implicit, credem că evoluția umanității se măsoară și prin modul în care aceasta s-a raportat la marele univers, prin obiectele și prin formele de manifestare artistică. Torcând firul timpului *chronos* până în preistorie, descoperim omul arhaic săvârșind prima revoluție, când, prin mijloace specifice perioadei Paleoliticului superior, lasă primele semne ale trecerii sale pe nisip, prin pictura parietală, prin statuete și obiecte decorative, dovadă că *homo faber* este deopotrivă și *homo artifex*, „co-participant” la scrierea *Cărții Lumii*, raportându-se la *zona de non-rezistență*¹⁶, la *sacru*, prin magie, ritualuri, rituri și prin artă, pentru că, înainte de scriere, limbajul prin care omul și-a fixat trecerea a fost acela al artei. Aceasta este prima revoluția săvârșită înaintea celeia din secolul al XVII-lea, adevărată „criză a conștiinței europene”, moment de emergență și de cristalizare a științei, de trecere de la „lumea închisă la universul infinit”, înțeleasă prin distrugerea cosmosului și geometrizarea spațiului.¹⁷

Dintru început, omul își înalță privirile înspre cer, citind semnele de pe papirusul cosmic, așa cum l-a învățat Hermes Trismegistos, căutând acolo răspunsurile pe care doar teluricul nu i le putea da și astfel *pădurea de simboluri* (Baudelaire) din cer se reflectă în *pădurea textuală* (U Eco) de pe pământ, încifrată în picturile rupestre. Contrar vechilor prejudecăți, potrivit cărora omul arhaic era doar un *homo sapiens sapiens*, situat pe o treaptă evolutivă (influența

¹⁵Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Ed. Junimea, Iași, 2007, p. 80

¹⁶Idem, p.64

¹⁷Alexandre Koyré, *op.cit.*, p.6

darwinistă este majoră), limitat la simple percepții senzoriale și stimuli instinctuali, dacă observăm cu atenție arta primitivă vom descoperi un om complex, *omul total*, cum îl numește Mircea Eliade, caracterizat prin *inocență, uimire și candoare* în fața unei lumi noi pe care trebuie să o ia în posesie. Omul arhaic, preistoric, este, în fapt, un Adam teluric, obligat să se integreze într-o realitate contradictorie, să se acomodeze unei naturi capricioase, să se adapteze la schimbările climaterice, să înțeleagă mecanismul universului și, mai ales, să Numească lumea, pe care o re-crează pentru sine, în fapt re-creându-se. Este o dublă operație aici, Subiectul acționează asupra Obiectului, inițial intuitiv, apoi, prin conștiință și conștiință. La rândul său, Obiectul modelează Subiectul, obligându-l să se trans-forme.

Omul arhaic are o viziune cosmică asupra realității, *Subiectul* – ființa rezonează cu *Obiectul* – Natura, la nivelul adânc al corpului spiritual, între *nivelurile de Realitate* dintre *SB* - *OB* circulând *informație spirituală*.¹⁸ Manifestat la nivelul *transconștientului* - *inconștientului* – *subconștientului*, sacrul devine pentru primitiv „un ax al ființei umane”¹⁹, pe aici fiind „dirijate în aceeași direcție și energiile ființei umane: tot dinspre inconștient, prin conștient, spre transconștient”.²⁰ Sacrul este receptat la nivelul conștiinței, în vreme ce mitul se transformă în experiență religioasă.

Primitivul nu are prejudecăți, de aceea privirea lui este una *pură și uimită* – așa cum doar copiii o au - o *trans- privire* care-i permite accesarea la Esență. Pe care, omul modern, a pierdut-o începând cu perioada antropocentrică, sub impactul religiei, al tehnologizării și al informatizării. Plasat permanent în situații – limită, într-o natură de care este dependent, el caută în transcendent o soluție, un semn, care să-i asigure supraviețuirea, de aceea *cunoașterea* este sinonimă cu *revelația*. El crede în nivelul de Realitate transcendent al Obiectului, crede în realitatea miturilor create, pentru că trimite la „*illo tempore*”, „*ab origo*”, crede în practicile șamanice, magice. Sistemul de mituri devine religia lui, o *formă de conștiință și de contiință*, înainte ca aceasta să devină o manifestare socială, în care mitul este topit în forma religioasă. Revoluția agrară și cea pastorală impun o nouă atitudine primitivului, care își orânduiește ritualic existența, după legile străvechi. Trăiește într-un univers marcat de simboluri și semnificații magice, într-o complicitate organică cu Natura, prin care încerca transformarea Haosului într-un *Kosmos* locuibil. Într-un spațiu animist, într-o natură antropomorfizată, practicile magice, riturile erau „*gandite ceresc*”²¹, în perfectă armonie om – cer. „Pentru gândirea magică, este de părere academicianul Basarab Nicolescu, Natura este un organism viu, dotat cu inteligență și conștiință. Postulatul fundamental al gândirii magice este acela al interdependenței universale: Natura nu poate fi concepută în afara relațiilor sale cu omul. Totul este semn, urmă, semnătură, simbol, știință, în accepțiunea modernă a acestui termen, este inutilă.”²² Vedem aici o prelungire a concepției eliadești referitoare la Terra Mater, MaterGenitrix: „pământul e Mamă, adică născătoare de forme vii, pe care le isvodește din propria-i ființă. Pământul e viu, pentru că în primul rând e fertil. Tot ce naște din el este înzestrat cu viață și tot ce se reîntoarce în el redobândește

¹⁸Folosim această sintagmă cu sensul dat de Basarab Nicolescu, teoreticianul numind sufletul prin sintagma „informație spirituală”.

¹⁹ Aurel Codoban, *Sacrușiontofanie*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 68

²⁰ Idem

²¹ Horia –Roman Patapievic, *Om recent*, Ed. Humanitas, 2001, p.90

²² Idem

viață.”²³ Resurecția conceptului de „pământ – *organism viu*” se datorează lui James Lovelock, care avansează *Teoria GAIA* (zeița pământului la greci), prin care demonstrează că este mai mult decât atât: „Pământul este un superorganism care menține condițiile optime de mediu necesare pentru existența și bunăstarea ființelor vii care îl alcătuiesc”²⁴

Omul arhaic și-a tradus experiențele în limbaje simbolice, arta primitivă păstrează legătura dintre *semnul iconic*²⁵, *semnul plastic*²⁶ și cel *verbal*, subordonându-se scopului concret de consemnare a experiențelor colective și/ sau individuale în raport cu sacralul. Spre exemplu, la amerindieni, stâlpii totemici ilustrează vechile legende ale tribului. Arta aztecă, incașii din Peru, mayașii din America Centrală au conservat, în simbolurile iconice, o întreagă ontologie, care așteaptă încă să fie descifrată în adâncime. Astfel, simbolul unifică un simbolizat cu un simbolizant, pe bază de analogii. În studiul *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, antropologul Gilbert Durand definește simbolul drept „orice semn concret care evocă, printr-un raport natural, ceva absent sau imposibil de perceput (..) este o reprezentare care face să apară un sens secret, el este epifania unui mister”²⁷. Reprezentările iconice surprind activități ale oamenilor din acea perioadă, vânătoarea și pescuitul, dar și dansuri ritualice sau războinice. Se pare că primele picturi făceau parte dintr-un ritual magic.

Picturile parietale din Peșterile Niaux, Lascaux, Tuc d' Audoubert, Rouffignac, Chauvet, Gargas, Tibiran ș.a. din Franța; Altamira, El Castillo ș.a. din Spania; Peștera Cala Genovese în Italia; Peștera Kapova, în Munții Ural; Peșterile Coliboaia, Ciuculat din România, ca să numim doar câteva, înfațișând bizoni, mamuți, licorni, cai, urși, reni, hiene ș.a., dar și câteva reprezentări antropomorfe susțin ideea valorii ritualice a picturii legate de vânătoare. La vederea Peșterii Lascaux, reputatul arheolog, abatele Breuil, i-a adus suprem omagiu, numind-o „*Capela Sixtină a preistoriei!*”. Descrierea picturilor dezvăluie valențe estetice ale unor reprezentări încadrabile în realismul animalier: „Aceste picturi, din care cea mai mare atinge 5,50 metri, au o dimensiune unică în domeniul artei paleoliticului. Conturate cu negru, siluetele taurilor sunt desenate cu linii suplă. Coamele și copitele sunt figurate în perspectivă. Imaginile taurilor se suprapun peste altele, mai vechi, care reprezentau zimbrii cu corpul de un roșu închis, uniform”²⁸. Executate cu degetele, cu dalta, cu pensule din fibre vegetale sau cu trestia, artistul primitiv folosește culori de origine minerală, ocru galben, ocru roșu, negru, utilizând materiale diverse, precum cărbunele de lemn, argila din peșteră, oxizii de fier, mangan ș.a. Gravura se realizează fie pe pereții peșterilor, pe blocuri de piatră sau argilă, fie pe bucăți de origine animală (fildeș, corn, dinte, os). Apar și compoziții în care pictura se

²³Mircea Eliade, *Morfologiile religiilor. Prolegomene*, Ed. Jurnalul literar, București, 1993, trad. Mircea Handoca, p. 149

²⁴James Lovelock, *GAIA : O nouă perspectivă asupra vieții pe Pământ*, Editura Devadana, București, 2008

²⁵„Semnele iconice nu au aceleași proprietăți fizice cu obiectul, dar stimulează o structură perceptivă asemănătoare celei care ar fi stimulată de obiectul imitat (..)

A reprezenta iconic obiectul înseamnă a transcrie, cu ajutorul artificiilor grafice (sau de alt tip) proprietățile culturale ce le sun atribuite” apud. Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982

²⁶„Semnul plastic este semnul vizual care nu se raportează la un referent recognoscibil în realitate, care se definește prin trei componente: culoarea, forma și textura” apud. Alexandra Vrâncănu, *Modele literare în Narațiunea Vizuală - Cum citim o poveste în imagini*, București, Cavalotti, 2002, p. 24

²⁷Gilbert Durand, *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, Ed. Humanitas, București, 1999

²⁸Marin Cărciumaru, *Paleoliticul, Epipaleoliticul și Mezoliticul lumii*, Ed. Cetatea de scaun, Târgoviște, 2006, p.180

asociază cu gravura, prin care se inscripționează conturul animalului, semn al unei evoluții estetice a artistului primitiv.

Apelând la un instrumentar fenomenologic, Lucien Lévy-Bruhl considera că, spre deosebire de moderni, pentru care experiența este cognitivă, la primitivi experiența are o puternică încărcătură emoțională.²⁹ În studii anterioare, Lévy-Bruhl postulase prezența unei „*categorii afective a supranaturalului*“, guvernând comportamentul primitivilor. Existența unei lumi invizibile, nu excludea pe de altă parte experiența obișnuită. În *praxis*-ul religios ori profan al omului arhaic se manifestă nenumărate punți concrete de comunicare între dimensiunea „naturală“ a existenței și cea „supranaturală“: de la visul în care subiectul are posibilitatea să comunice direct cu rudele sale defuncte sau cu totemul sau, pâna la experiențele mistice „obiective“, precum negocul cu spiritele protectoare sălășluind în centrul totemic al tribului, ori riturile colective de invocare și îmbunare a spiritelor morților. Succesul vânătorii, experiența obișnuită, depindea de performanța formulelor și a accesoriilor magice utilizate, alături de ritualul propriu-zis. Un eventual eșec se explica prin prejudiciile pe care vânătorul sau pescarul le-a adus lumii „*de dincolo*“, situată între transcendent și imanent. Nu comitem erori dacă spunem că aceste picturi sunt primele ilustrări ale sincretismului: *semn iconic* și *semn plastic*, imaginea și culoarea camuflează și deoalează în același timp, într-o aproximare justificată, sensuri decodificate prin cuvânt și, după aprecierea paleontologilor, prin riturile asociate. Iconograma „este o etichetă“, spune Umberto Eco, văzând stilizarea drept „expresii aparent iconice, care sunt de fapt rezultatul unei convenții ce stipulează recognoscibilitatea lor în virtutea acordului lor cu un tip de expresie nu strict prescriptiv, care permite multe variante libere”³⁰.

II. De la sol până la nori

„*Luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie*” punând în el gândul veșniciei. „*Apoi Domnul Dumnezeu a sădit o grădină în Eden, spre răsărit, și a pus acolo pe omul pe care-l zidise*”³¹, cerându-i să păzească pomul vieții și pomul conștiinței binelui și răului. Și primului om i-a rămas privirea ațintită mereu în sus, în vreme ce cugeta la Cuvânt, îngrijind grădina și vietățile și respecta interdicția divină, de a nu gusta din pomul conștiinței binelui și răului. Încălcarea ei a provocat căderea și pierderea condiției paradisiace. Izgonit, el își găsește sălaș în peșteri labirintice, unde își scrie poveștile pe pereții acestora, în chip de picturi și gravuri, întemeind astfel arhetipuri. Chiar dacă se simte copleșit de imensitatea cerului, el nu a uitat niciodată *Grădina*.

Omul arhaic a trăit anamnetic ascensiunea, fie pentru că, privind zborul păsărilor, a resimțit acut dorul după veșnicie și amintirea aripilor de odinioară, fie pentru că a avut întâlniri reale cu *oamenii – păsări*, cu *zeii*, cum îi numeau, potențiali reprezentanți ai civilizațiilor extraterestre. Mitul zborului este prezent în toate palierele culturii străvechi, de la ritualurile șamanice până la formele folclorice de manifestare artistică.

²⁹ Lucien Lévy-Bruhl, *Experiență mistică și simbolurile la primitivi*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, Vol. 7, 2003

³⁰ Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p.302

³¹ VT, Facerea, 2-3

Pentru prima ipoteză aducem ca exemple picturile parietale, care surprind imagini stranii ale unor figuri antropomorfe: în peștera Lascaux apare imaginea unui om, cu trăsături stilizate, căzut în fața unui bizon rănit. Omul se reazemă de o botă la capătul căreia e așezată o pasăre. Este *pasărea – suflet*? Surprinzătoare sunt, însă, în bestiarul rupestru de acum peste 40 000 de ani, figurile antropomorfe, reprezentări stilizate umane, îmbrăcate în costume de astronaut și aviatori, cu căști rotunde, cu antene și cu un dispozitiv ciudat în spate, asemănător aparatelor pentru oxigen, subacvatice. Pe tot globul au fost descoperite asemenea picturi și gravuri pe obiecte, oase, pietre, statuete sau chiar miniaturi ale unor aparate de zbor (Columbia), care au fuselaj, aripi fixe, stabilizatoare laterale și chiar ampenaj vertical, elemente prezente în structura avioanelor moderne și care nu au corespondență în natură, la păsări. Marile enigme ale omenirii își caută, încă, rezolvarea, inspirând teorii și supoziții, lăsând spiritului modern bucuria descoperirii unor drumuri încă neumblate. Pe de o parte, susținătorii teoriilor paleocontactelor afirmă că arta rupestră de acum 40 000 de ani consemnează prin limbajul iconic și plastic întâlnirea locuitorilor planetei noastre, în perioada preistorică, cu posibile civilizații extraterestre. În culturile antice ale multor popoare de pe glob, descoperim frecvent referiri la anumiți „zei” care au venit „din cer” și i-au învățat pe oameni agricultura, meșteșugurile, le-au deslușit tainele cerului, i-a inițiat în arhitectură, matematică, medicină și le-au dat anumite repere spirituale fundamentale. Astfel de afirmații apar în scrieri antice din Sumer, India, Babilon, Egipt, Nepal, Tibet, Africa și la popoarele preincașe. Pe de altă parte, scepticii resping aceste versiuni, incluzând respectivele informații în categoria miturilor sau considerându-le doar expresii ale imaginației primitive, cuprinsă de misticism.

A doua ipoteza se bazează, de asemenea, pe trimiteri la descoperirile arheologice. Obiectele neidentificate și extraterestrii apar încă din Antichitate în picturi, pietroglyfe sau sculpturi, care par a fi mărturia trecerii OZN-urilor pe Pământ. Astfel, într-o peșteră din Algeria, în Munții Tassili, a fost descoperită o pictură înfățișând un om de 6 m înălțime, îmbrăcat straniu într-un soi de combinezon, amintind de vestimentația cosmonauților. O reprezentare similară a fost descoperită în Franța, în Peștera Cabro, care insinuează că am fost vizitați de ființe raționale venite din Cosmos. Pe fiecare continent găsim numeroase descrieri sau imagini despre contactul suprem cu anumiți zei, veniți din îndepărtatul Univers și care dețineau puteri magice și înfăptuiau numeroase minuni. Textele sacre descriu detaliat întâlnirea arhaicilor cu potențiali extraterestrii.

Ideea că suntem singuri în deșertul cosmic are tot mai puțini adepți în lumea științifică. Cu mai bine de 400 de ani în urmă, Giordano Bruno scria că „în spațiu există nenumărate pământuri care orbitează alți sori și care ar putea găzdui creaturi similare, ba chiar superioare celor de pe omenescul nostru Pământ”, dar vizionarul a fost ars pe rug. La sfârșitul secolului al XIX-lea, scrierile lui Jules Verne și H.G. Wells au înfierbântat imaginația oamenilor cu privire la viața extraterestră. Iată că, în secolul 21, specialiștii au avertizat că omenirea trebuie să se pregătească pentru o întâlnire de gradul III cu extraterestrii. În articolul *The detection of extra-terrestrial life and the consequences for science and society*³², semnat de Martin Dominik și John C. Zarnecki, reprezentanții *the Royal Society Academy* au declarat

³²<http://rsta.royalsocietypublishing.org/content/369/1936/499.full?sid=1da84fa2-0956-4679-8ffc-6644e7fe1d38>

că în Univers există între 10 - 100 de civilizații, deducția lor bazându-se pe celebra ecuația Drake, care ajută la determinarea numărului de civilizații din galaxie și estimează posibilitatea venirii în contact cu ele și pe sondele spațiale, care au descoperit sute de milioane de obiecte cerești. Astrofizicianul Stephan Hawking a dedus din propriile calcule faptul că existența extraterestrilor este perfect rațională din punct de vedere matematic: „Într-un Univers cu o sută de miliarde de galaxii, fiecare conținând sute de milioane de stele, este puțin probabil ca Terra să fie unicul loc unde să fi apărut viața. Pentru creierul meu matematic, existența extraterestrilor este perfect rațională”³³. Chiar și Biserica Catolică a anunțat că nu exclude existența „fraților noștri creștini” din Univers. Agenția spațială americană NASA a lansat primul Ghid de comunicare cu extraterestrii, intitulat *Arheologie, antropologie și comunicare interstelară*, de Douglas A. Vakoch, care cuprinde, printre altele, perspectivele istorice ale proiectului SETI (Search for Extraterrestrial Intelligence demarat în 1959), analogii arheologice și evoluția și întruparea extraterestrilor. Nu întâmplător, oamenii de știință găsesc în simbolurile străvechi săpate în piatră sau în picturile parietale posibile mărturii ale vizitelor extraterestrilor, dar și premisa de la care să se configureze strategia de comunicare cu aceștia: „Nu știm aproape nimic despre ce ar putea semnifica aceste simboluri sau de ce au fost ele create. Ar fi putut foarte bine să fie realizate de extraterestri”³⁴. O formă de comunicare propusă de oamenii de știință s-ar putea baza pe elemente vizuale, asemenea celor din picturile parietale. Și iată cum se încheie un cerc al comunicării, deschizându-se multiple cercuri în Niveluri de Realitate diferite.

Această năzuință a omului de a se avânta spre înalt, spre necunoscut, și-a găsit, de-a lungul existenței omenirii, o vie reflectare în mituri și legende: de la regii egipteni, despre care se spunea că și-ar petrece viața de apoi în ceruri la taoistul nemuritor (hsien), care merge prin foc, pe apă sau prin aer „purtat de vânt într-un car de nori”; de la călătoriile pe cocori, ale preoților taoiști până la călătoriile pe calul înaripat din mitologia română; de la scara lui Iov până la zborul lui Icar, din mitologia greacă. Nu ne propunem să ucidem „corola de minuni”, să deslușim enigmaticele omenirii, un mister e cu atât mai incitant și mai ofertant, cu cât își adâncește și își amplifică sensurile. Ascensiunea și zborul fac parte dintr-o experiență comună întregii umanități primitive.³⁵

În zorii omenirii, ființa, încă neconvertită, încă des-mărginită, își rostua trăirile în consonanță cu marile cicluri naturale, cu Cerul, spre care a privit mereu, cu teamă, dar și cu smerenie, cu necondiționată iubire, dar și cu revoltă, a visat zborul și s-a întrebat cum este văzut el de cineva de dincolo de nouri. Pentru că atunci Cerul era și în lăuntru ființei și între ființe și dincolo de ființă. Atunci Omul și Cerul se nunteau prin *terțul tainic ascuns*, terțul – sacru „condiția de neînlocuit a libertății și responsabilității noastre. El apare ca fiind sursa ultimă a valorilor noastre”³⁶.

³³<http://www.descopera.ro/descopera-misterele-universului/>

³⁴http://www.nasa.gov/sites/default/files/files/Archaeology_Anthropology_and_Interstellar_Communication_TAGGED.pdf

pdf

³⁵I.P. Culianu, *Călătorii în lumea de dincolo*, Editura Nemira, București, 1996, p.89-93

³⁶Basarab Nicolescu, *Rădăcinile libertății*, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2004

BIBLIOGRAFIE:

- Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucuresti, 2001
- Bruno, Giordano, Despre infinit, univers și lumi, Ed. Humanitas, București, 2003
- Cassirer, Ernst, Eseu despre om, Humanitas, București, 1994
- Cârciumaru, Marin, Paleoliticul, Epipaleoliticul și Mezoliticul lumii, Ed. Cetatea de scaun, Târgoviște, 2006
- Codoban, Aurel, Sacru și ontofanie, Iași, Ed. Polirom, 1998
- Culianu, Ioan, Petre, Călătorii în lumea de dincolo, Ed. Nemira, București, 1996
- Durand, Gilbert, Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul, Ed. Humanitas, București, 1999
- Durand, Gilbert, Structuri antropologice ale imaginarului, Ed. Univers, București, 1977
- Eco, Umberto, Tratat de semiotică generală, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982
- Eliade, Mircea, Aspecte ale mitului, Ed. Univers, București, 1978
- Eliade, Mircea, Eseuri, Ed. Cartea Romaneasca, București, 1991
- Eliade, Mircea, Morfologia religiilor. Prolegomene, Ed. Jurnalul literar, București, 1993
- Eliade, Mircea, Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul magico-religios, Ed. Humanitas, Bucuresti, 1994
- Gamow, George, Biografia Fizicii, Ed. Științifică, București, 1971
- Kernbach, Victor, Dicționar de mitologie generală, Ed. Albatros, București, 1983
- Koyré, Alexandre, De la lumea închisă la universul infinit, Ed. Humanitas, București
- Lévy-Bruhl, Lucien, Experiența mistică și simbolurile la primitivi, Editura Dacia, Colectia „Mundus Imaginalis“, Vol. 7, 2003
- Lovelock, James, GAIA : O nouă perspectivă asupra vieții pe Pământ, Editura Devadata, București, 2008
- Nicolescu, Basarab, Trans disciplinaritatea. Manifest, ediția a II-a, Editura Junimea, Iași, 2007.
- Nicolescu, Basarab, Noi, particula și lumea, ediția a II-a, Editura Junimea, Iași, 2007.
- Nicolescu, Basarab și Camus Michel, Rădăcinile libertății, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2004.
- Otto, Rudolf, Sacrul, Ed. Dacia, Cluj- Napoca, 1992
- Pascal, Blaise, „Cugetări” în Scrieri alese, la Editura Științifică, București, 1967
- Patapievici, Horia –Roman, Omul recent, Humanitas, 2001
- Vrânceanu, Alexandra, Modele literare în Narațiunea Vizuală - Cum citim o poveste în imagini”, București, Cavaliotti, 2002

Webgrafie:

<http://rsta.royalsocietypublishing.org/content/369/1936/499.full?sid=1da84fa2-0956-4679-8ffc-6644e7fe1d38>

<http://www.descopera.ro/descopera-misterele-universului/>

http://www.nasa.gov/sites/default/files/files/Archaeology_Anthropology_and_Interstellar_Communication_TAGGED.pdf